

વિષ્ણુસહસ્રનો પાઠ કરનાર પર વિષ્ણુ ભગવાન પ્રસન્ન થઈ ધર્મ, અર્થ, કામ અને મુક્તિ આપે છે.

પ.પૂ. બ્રહ્મલીન શ્રી દેવશંકરબાપા, સિદ્ધપુર

॥ પરસ્પરદેવો ભવ ॥

શ્રીરંગ સેવા

જાન્યુઆરી, ૨૦૧૫

શ્રીરંગ સેવા – પુસ્તિકા : ૮

પ્રથમ આવૃત્તિ – જાન્યુઆરી, ૨૦૧૫

પ્રત : ૧૦૦૦

મૂલ્ય : ₹ ૧૦/-

સંપાદક :

સ્નેહલ શાહ

મો. ૯૭૧૨૨ ૦૦૯૧૩

સહાયક :

પ્રદ્યુમ્ન પટેલ

મો. ૯૮૨૫૪ ૫૨૬૨૪

પ્રકાશક :

શ્રીરંગ હોસ્પિટલ

મેડિકર

અમદાવાદ-૩૮૦૦૦૬

ફોન : (૦૭૯) ૨૬૫૭ ૫૫૭૭/૬૬૭૭

પત્રવ્યવહાર :

સ્નેહલ શાહ

૧૩, શાહ કોલોની, બેસ્ટ હાઈસ્કૂલ સામે

ભૈરવનાથ રોડ, મણિનગર, અમદાવાદ-૩૮૦૦૨૮

ફોન : (૦૭૯) ૨૫૪૩૩૪૭૩

www.rangavadhoot.us, www.abhirang.org

ટાઈપસેટિંગ :

ચંદ્રકાંત પટેલ

કાર્યશિલ્પ, આર.ટી.ઓ. પાછળ

સુભાષપ્રિય, અમદાવાદ-૩૮૦૦૨૭

મો. ૯૭૨૭૨ ૪૪૦૬૨

E-mail : ck29de@yahoo.co.in

મુદ્રણ સંસ્કાર :

મુદ્રેશ પુરોહિત

સૂર્યા ઓફસેટ

આંબલી ગામ, અમદાવાદ-૩૮૦૦૫૮

ફોન : (૦૨૭૧૭) ૨૩૦૧૧૨

E-mail : suryapress@gmail.com

અનુક્રમણિકા

- (૧) શ્રેય અને પ્રેયના માર્ગ
● શ્રીરંગ અવધૂત ૦૨
- (૨) મંગલાચરણ અને શ્રદ્ધા
● પ્રેમ અવધૂત ૦૩
- (૩) ધુમાડાના ગોટામાં અગ્નિની શોધ
● સ્વામી માધવપ્રિયદાસ ૦૫
- (૪) સાધના
● સ્વામી અધ્યાત્માનંદ ૦૯
- (૫) એ ઘન્ય નૌકા-વિહાર
● સ્વામી ભદ્ર ૧૦
- (૬) ગીતા-સાંખ્યયોગ (સંક્ષિપ્ત)
● દ્વારકાદાસ ભટ્ટ ૧૧
- (૭) શ્રી નૃસિંહસરસ્વતીની લીલાઓનો પૂર્વસંબંધ-૩
● વાસુદેવ નંદુરબારકર ૧૩
- (૮) કબજિયાત - સરળ ઉપાય
● ડૉ. હરિપ્રિયા પટેલ ૧૫
- (૯) સેવા સદન સમાચાર - સત્સંગ
● ભક્તિવેદાંત સ્વામી ૧૬

ના દોસ્ત દુશ્મન કોઈ હમારા હમ સદા નિ:સંગી હૈ ।
સચ્ચિદાનંદ હમ હી પ્યારે, બ્રહ્મ કેવલ હમ હી હૈ ॥
હિન્દુ મુસલમીન પારસી ખ્રિસ્તી કહો તો હમ હી હૈ ।
ના નાત હૈ ના જાત હૈ ના બાત હૈ વહાં હમ હી હૈ ॥

● શ્રીરંગ અવધૂત

પરિચય પુસ્તિકા - ૧૨૮૭,

મહર્ષિ શ્રીરંગ અવધૂત (પ્રથમ આવૃત્તિ, પૃ. ૫૦)

(૧) શ્રેય અને પ્રેયના માર્ગ

● શ્રીરંગ અવધૂત

કઠોપનિષદકારે નચિકેતાને સંબોધી યમરાજના મુખમાંથી શબ્દોચ્ચાર કરાવ્યો છે કે માનવદષ્ટિ સમક્ષ શ્રેય અને પ્રેયના બે માર્ગ છે. આ ઉભય માર્ગના લક્ષ્ય પણ ભિન્ન ભિન્ન છે. શ્રેય માર્ગ માનવીને આત્માના ઉદ્ધાર-ઉન્નતિનેમાર્ગે લઈ જાય છે જ્યારે બીજો પ્રેય માર્ગ માનવીને અધોગતિના માર્ગે લઈ જાય છે.

શ્રેય માર્ગ શાશ્વત પ્રાપ્તિનું સાધન છે, જ્યારે પ્રેય માર્ગ માનવીને જન્મમૃત્યુના માર્ગે લઈ જાય છે. એક જ મનુષ્ય ઉભય-બન્ને માર્ગો ગતિ કરી શકતો નથી. ક્યાં તો તે શ્રેયમાર્ગે જઈને પૂર્વ દિશામાં પ્રયાણ કરી શકે છે, ક્યાં તો પ્રેય માર્ગે જઈને પશ્ચિમ દિશામાં પ્રયાણ કરી શકે છે.

શ્રેય માર્ગ સુખમય અને જન્મમૃત્યુ રહિત છે જ્યારે પ્રેયમાર્ગ દુઃખમય અને જન્મમૃત્યુ સહિતનો માર્ગ છે. શ્રેય માર્ગ શાશ્વત શાંતિનો અને આત્માનો માર્ગ છે. પ્રેય માર્ગ અશાંતિનો સાગર અને અનાત્માનો માર્ગ છે. આમ આ ઉભય માર્ગોમાં આકાશપાતાળ જેટલો ફેર છે.

માનવીમાં બુદ્ધિ છે, તેનામાં સારાસારનો વિચાર કરવાની શક્તિ-સામર્થ્ય છે. શ્રેય અને પ્રેય માર્ગ પૈકી કયા પંથે જવું એ માનવબુદ્ધિ ઉપર નિર્ભર છે. પરંતુ માનવીની બુદ્ધિને અહંતા અને મમતાના બે મહાન આવરણો છે. તેથી બાહ્ય દષ્ટિએ રમણીય જણાતા પણ અંતે દુઃખસાગરમાં અલ્પજીવી જણાતા પ્રેય માર્ગ પ્રત્યે તેનું ચિત્ત ઢળે છે. શ્રેય અને પ્રેય એવાં પરસ્પર મળેલાં છે કે તેને જુદાં પાડવાં મુશ્કેલ છે, છતાં હંસક્ષીર ન્યાયે માનવીએ પોતાની વિવેકબુદ્ધિનો સદુપયોગ કરવો જરૂરી છે.

ધૂળના ઢગલામાં ભેળાયેલી સાકરની કણિકાને

કીડી શોધી કાઢે છે. પુષ્પોના ગર્ભમાં રહેલું મધ તો મધમાખી જ ચૂસી શકે છે. તે પ્રમાણે આત્મોધ્ધારક-કલ્યાણપ્રદ શું છે અને આત્મઘાતક-અકલ્યાણકર શું છે તેનો વિવેક તો બુદ્ધિભાન ધીરપુરુષ જ કરી શકે છે.

શ્રેય માર્ગ એટલે અધ્યાત્મ જ્ઞાનમાર્ગ અને પ્રેય એટલે અજ્ઞાનમાર્ગ. શ્રેય માર્ગમાં આત્મામાં આત્મભાવનું ભાન થાય છે અને પ્રેયમાર્ગમાં અનાત્મમાં અનાત્માનું ભાન થાય છે. શ્રેયમાર્ગ સમ્યક્જ્ઞાનો માર્ગ છે જ્યારે પ્રેયમાર્ગ અજ્ઞાનમૂલક માર્ગ છે.

મૂળમાં તો એકલું એક શ્રેય બ્રહ્મ જ હતું. તેમાંથી પ્રેય પ્રકૃતિનું સર્જન થયું અને ત્યારે જ માનવી સમક્ષ બે દશ્યો રજૂ થયા. શ્રેય તત્ત્વજ્ઞાન પાછળ રહ્યું અને પ્રેય-માયા-અજ્ઞાન મોખરે આવ્યું. પ્રકૃતિમાં પરમતત્ત્વનાં દર્શન શક્ય છે. પ્રકૃતિમાં કણે કણે પરમ-તત્ત્વ સભર છે. શેરડીના સાંઠામાં જેમ પ્રત્યેક કણમાં ગળપણ ભરેલું છે, દૂધના પ્રત્યેક કણમાં જેમ ઘી ભરેલું છે, પુષ્પની પ્રત્યેક પાંખડીમાં જેમ સુગંધ ભરેલી છે, કાજમાં જેમ અગ્નિ ભરેલો છે તેમ પ્રકૃતિમાં પુરુષતત્ત્વ સભર ભરેલું છે. એટલા માટે જ શ્રીભગવાને સર્વમાં પોતાને અને પોતાનામાં સર્વને જોઈને તેવો અનુભવ કરવાનો આદેશ કર્યો છે. અર્જુનને વિશ્વરૂપ દર્શન કરાવીને શ્રીભગવાને આ જ વાતની પ્રતીતિ કરાવી છે...

શ્રેયની પ્રાપ્તિ બ્રહ્મવિદ્યા દ્વારા જ થઈ શકે છે. વાસનામાં અટવાતા જીવો અનેક પ્રકારની ઈચ્છાઓ-કામનાઓના દાસ બની તેની પૂર્તિ અર્થે અપરાધિદાનું સેવન કરે છે, જ્ઞાનનો પ્રકાશ પ્રાપ્ત ન થાય ત્યાં સુધી ભોગો ભોગવે જ છૂટકો છે. તેથી જ્ઞાનપ્રસાદની પ્રાપ્તિ અર્થે પ્રભુને પ્રાર્થના કરવી ઘટે.

સાક્ષાત્કારની કેડીએ, બીજી આવૃત્તિ, પૃ. ૧૨૧

□

(૨) મંગલાચરણ અને શ્રદ્ધા

● પ્રેમ અવધૂત

મંગલાચરણ : મંગલાચરણ એટલે મંગલ આચરણ. આપણા ગુરુમહારાજ જે મંગલ આચરીને એમના જીવનમાં ઉતારીને મંગલ સ્વરૂપ બની ગયા તે, મંગલ મૂર્તિ બની ગયા તે. એનું સર્વ કાર્ય મંગલમય છે. એમણે આચરણ કરીને જે અનુભવ કર્યો એ આપણી આગળ મૂકીને કહ્યું કે, બાળકો, તમે પણ આવું મંગલ આચરણ કરીને તમારું જીવન મંગલમય બનાવો. આચરણ વિના જે કંઈ કરીએ તે વ્યર્થ જાય છે.

મંગલ આચરણ એ સમગ્ર જીવનનો આધાર છે. જેનું આચરણ મંગલમય છે તેનું જીવન મંગલમય બની જાય છે. આપણે આપણી અંદર દષ્ટિ કરીને અંતરમાં જે કંઈ દોષ હોય એ બને તેટલા ઓછા કરીએ. આપણે બધાએ એ જ કરવાનું છે. તમારા ચરણને મંગલ તરફ પ્રયાણ કરાવો. આપણે જેને જીવનનો સાર કહીએ છીએ તે મંગલ છે, બીજું કંઈ નથી. બસ, આપણા જીવનની સાર્થકતા એમાં છે કે, આપણા જીવનને મંગલમય બનાવીએ. જીવનમાં દરેકને સુખ કરતાં મનની શાંતિની ખૂબ જ જરૂર છે. આ શાંતિને પ્રાપ્ત કરવા માટે આવા સંતપુરુષો જીવનમાં આચરીને સમજાવી જાય છે. બાપજીના આદર્શને જીવનમાં ઊતારીએ. બાપજીના આચરણનો એ જ મોટો ઉપદેશ છે. એની હું તમને વાત કરું છું કે, ભગવાનની સંપત્તિનો કોઈ પણ રીતે બગાડ કરીએ તો આપણે ભગવાનના ગુનેગાર બનીએ. આ સંપત્તિ તમે બનાવી શકતા નથી, તો તેનો દુરુપયોગ કરવાનો તમને કોઈ હક્ક નથી. જો આટલી સૂક્ષ્મતા આવે તો પછી ભગવાનને ક્યાંય પણ શોધવા જવું ના પડે. આપણા જીવનને એવી રીતે પરિશુદ્ધ બનાવીએ. આપણા જીવનમાં જેટલું ઉતારીએ એટલું બાપજીની નજદીક

જઈ શકીએ અથવા બાપજી આપણી નજદીક આવે અને જીવનમાં ન ઉતરે તો બાપજી આપણાથી એટલા દૂર છે. બાપજી સમાજને ઉપયોગી થતાં. એમનું હલન-ચલન, હાલવું-ચાલવું, દવા ખાવી બધું જ લોકકલ્યાણ માટે હતું. એનું અસ્તિત્વ તમારા કલ્યાણ માટે - લોકસંગ્રહ માટે હતું. આપણે પણ એમના જીવનને આચરણમાં ઉતારીએ. આચરણ એ ધર્મનો પ્રાણ છે. કોઈ પણ ધર્મ જ્યાં સુધી આચારમાં ન આવે ત્યાં સુધી માત્ર ખોખું રહે છે. અગર જો એમાં પ્રાણ પૂરવો હોય તો એમાં શુદ્ધિ જોઈએ. એટલે આપણે પહેલા મંગલાચરણ કરીએ છીએ. મંગલ આચરણ કરીને કથા સાંભળો અથવા કથા સાંભળીને મંગલ આચરણ કરો.

ધર્મને જ્યારે આચરણમાં મૂકીએ ત્યારે તેનું ફળ દેખાય ને આ આધ્યાત્મિક ગતિ થાય. પૂજન, ધૂન, સેવા વગેરે સારા કર્મ કરીને આપણે માનવધર્મ શીખવાનો છે. ભગવાને તો આ માનવધર્મને-માનવતાનું આચરણ કરવા માટે આ દેહ આપ્યો છે. અવધૂતને આચરવાની જરૂર છે, એને જીવવાની જરૂર છે. તમે એને એવું જીવી લ્યો કે તમારું જીવન જ આદર્શમય બને. આચરણની એટલે કે પોતાના સુધારાની વાત આવે ત્યાં આપણે તરત આંખ આડા કાન કરીશું અને દિવસમાં કેટલાય ગુન્હા કરીશું. આ વાત આપણે સમજીએ છીએ છતાં જાણી જોઈને એનાથી ઊલટું આચરણ કરીએ છીએ. ધર્મસ્થાનમાં જઈને પાંચ-પચાસ-સો કે પાંચસો રૂપિયા ખર્ચીશું અને થોડીવાર આનંદ કરીને ઘરે આવીશું ને આપણે પોતાને ધાર્મિક અથવા આધ્યાત્મિક કહેવરાવીશું. તમને એમ થાય કે, હું આ ધર્મ કરું છું, તો મારી અંદર બેઠેલો મારો દેવ છે એને તે ગમશે ? આવો એક શુભ વિચાર

લઈને તમે જાઓ અને પછી જુઓ, તમારા ધર્મની અને આધ્યાત્મિકતાની મજા. નહીં તો પછી આપણું ચીલાચાલુ જીવન તો છે જ અને એ તો રહેશે જ. પણ આવા દિવ્યપુરુષો જન્મે છે એટલા માટે કે આપણે તેમના ચીંધેલા દિવ્ય પથ પર ચાલીએ. એ પોતે આચરણમાં ઉતારીને જીવનમાં એ રસ્તે ચાલે છે, ચાલ્યા છે ને એ રસ્તો આપણા માટે કેડીરૂપ છે. આપણે બધાં સાંભળવા ટેવાયેલાં છે. સાંભળ્યા પછી એનું મનન કરો, એને વિચારો ને તેને થોડુંક પણ આચરણમાં મૂકો તો તે શ્રવણ એટલે કે એ સાંભળેલું સફળ થાય. અંદરનો પ્રાણ તો આપણું આચરણ છે. આપણે આચરણને ભૂલી ગયા છીએ.

શ્રદ્ધા : બધા ધર્મોમાં માનીએ, પણ શ્રદ્ધા ન હોય તો કંઈ કામનું નહિ. શ્રદ્ધા હોવી બહુ જ કપરું છે. આપણા ખિસ્સામાં મૂકેલા પાંચ રૂપિયા પર આપણને જેટલી શ્રદ્ધા છે, વિશ્વાસ છે એટલી શ્રદ્ધા આપણને ભગવાન પર નથી. જેને ખિસ્સામાંના પાંચ કે પચાસ રૂપિયાનો વિશ્વાસ હોય છે, શ્રદ્ધા હોય છે એવો જ થોડો વિશ્વાસ ભગવાન પર હોય તો દુનિયાનું બધું દુઃખ ચાલ્યું જાય, તો પહેલા જોઈએ શ્રદ્ધા હોવાપણું. મારી અંદર ભગવાન છે, જ્યારે જરૂર પડશે ત્યારે આવીને ઊભો રહેશે એવો વિશ્વાસ હોવો જોઈએ. પાંચ રૂપિયાની નોટ લઈને બજારમાં જાઓ. એનાથી ખાવાનું મળે એ વિશ્વાસ છે. વસ્તુ મળે એ વિશ્વાસ છે. રૂપિયા એ શ્રદ્ધા છે. આ શ્રદ્ધા અને વિશ્વાસ બે ભેગાં થાય ત્યારે પરમાત્મા આવીને પ્રગટ થાય. તો બહુ વિચારીને તમને જે ઠીક લાગે એવા કોઈ પણ દેવ ઉપર, સંત પર પૂર્ણ શ્રદ્ધા રાખો અને શ્રદ્ધા જ્યારે મજબૂત થાય ત્યારે એને શું થાય છે ? તો ભગવાન ઉપર એને રતિ થાય છે. રતિ એટલે પ્રેમ. એકલો પ્રેમ નહીં પણ રોજ રોજ વધે તેવો પ્રેમ. મારા ગુરુમહારાજ માટે આ કરું, આ કરું એવો ભાવ રોજ રોજ વધે. નિત્ય નવો પ્રેમ, નિત્ય નવી શ્રદ્ધા

ઉત્પન્ન થાય. એમનાં માટે કંઈ ને કંઈ કરવાનું મન થાય તે રતિ ને રતિ જ્યારે પકવ થાય ત્યારે ભગવાન પ્રસન્ન થાય. જ્યારે કરોડો જન્મનું પુણ્ય હોય ત્યારે ભક્ત થવાય, તો શ્રદ્ધા, રતિ અને પ્રેમ થાય. તમને ભગવાન સાથે પ્રેમ થાય તો ભક્તિની શરૂઆત થાય. આ ચાર એક સાથે ચાલે : શ્રદ્ધા, રતિ, પ્રેમ અને ભક્તિ. આપણે ભક્ત થઈએ. બસ, આટલું જો સમજીએ તો શ્રદ્ધાનું કેટલું મૂલ્ય છે એ આપણે સમજી શકીએ. પણ આપણી શ્રદ્ધા કેવી છે ? આપણે બાપજી પાસે ગયા અથવા કોઈ સંત પાસે ગયા અને એમને બતાવ્યું તે કામ ન થયું તો બસ આપણી શ્રદ્ધાનો એ જ વખતે ફેંસલો. સવારે બાપજીનો ફોટો લાવ્યા હોઈએ અને ઘરે સાંજે કોઈ કારણસર ઝઘડો કે અનિષ્ટ બને તો એ જ વખતે ઘરમાં લાવેલો એ ફોટો નદીમાં ફેંકી દેશો. તો વળી, ગુરુ પાસેથી મંત્ર લઈ આવે ને કંઈ નુકસાન થઈ જાય, કોઈના મરણના સમાચાર આવે, કોઈને એક્સિડન્ટ થઈ જાય તો એ મંત્ર જેણે આપ્યો તેને કહે કે, આ મંત્ર અમને ફળ્યો નહિ, બીજો મંત્ર આપો. આપણા મનમાં આવા ચંચલ ભાવ હોય છે. તો તમને શી રીતે સમજાવું કે, શ્રદ્ધા કેવી હોવી જોઈએ ? અને શ્રદ્ધા જ્યારે નિષ્ઠામાં પરિણમે ત્યારે **મુક્તિ મળે**. કોઈ પણ કર્મના ફળ માટે શ્રદ્ધા રાખવી. જ્યારે પરમાત્મામાં વિશ્વાસ ઊભો થાય છે ત્યારે જીવનમાં ઘણા કામ બની જાય છે. એક સારો ગુણ કેળવો તો બીજા ગુણ એની મેળે આવશે. આપણે થોડુંક શુદ્ધિના માર્ગે જઈએ અને આપણી અંદર બેઠેલા પરમાત્મા નારાજ ન થાય એ માટે એવું કંઈ કરીને જીવન સાર્થક કરીએ. જગતમાં આપણાં જેવું ભાગ્યશાળી કોણ છે ? જો જીવનમાં આવા સમર્થ સદ્ગુરુ મળ્યા હોય તો એમના ઉપર તમને જેટલો વિશ્વાસ વધારે હશે એટલો લાભ વધારે હશે. તમને વિશ્વાસ જેટલો વધારે હશે એટલો એ તમને તમારો (અનુસંધાન પેજ નં. ૮ પર)

(3) ધુમાડાના ગોટામાં અગ્નિની શોધ

● સ્વામી માધવપ્રિયદાસ

એકવાર ગુરુદેવ શાસ્ત્રીજી મહારાજ શ્રી ધર્મજીવનદાસજી સ્વામીની સાથે અમે સ્પેશ્યલ ટ્રેન લઈ ચારધામ યાત્રાએ નીકળેલા. અમારી ટ્રેન જગન્નાથપુરીથી ભુવનેશ્વર પહોંચી. ભુવનેશ્વરથી અમારે મોટર રસ્તે કટક જવાનું થયું. કટકનું કામ પતાવી ગુરુદેવની સાથે અમે પાછા ભુવનેશ્વર જઈ રહ્યા હતા.

ઓરિસાનો ઉડિયા ડ્રાઈવર ગાડી ચલાવી રહ્યો હતો. એવામાં અચાનક કૂતરાઓનું ટોળું રસ્તામાં આડું પડ્યું. આગલા કૂતરાના મોઢામાં રોટલો હતો અને બાકીનું ટોળું એની પાછળ પડ્યું હતું ! ઉડિયા ડ્રાઈવરે ગાડીને એકદમ બ્રેક મારી. નહીંતર એકાદ બે કૂતરા અચૂક ગાડી નીચે આવી જાત ! કૂતરાઓ મોતની પરવાહ કર્યા સિવાય રોટલાની પાછળ પડ્યા હતા. એક બે ડાઘિયા કૂતરાઓ આગલા કૂતરાને આંબી ગયા. કૂતરાઓ વચ્ચે ભારે ઝપાઝપી થવા લાગી. આગલા કૂતરાના મોંમાંથી રોટલો પડી ગયો. પરંતુ વેરઝેર અને ઈર્ષાની આગમાં સળગતું કૂતરાનું ટોળું આગળ નીકળી ગયું.

એ જ વખતે બાજુના ઝાડ ઉપરથી સમડીએ ઝપટ મારી. કૂતરાઓ ઝગડો કરતા રહ્યા અને સમડી રોટલો ઉપાડી ઉડી ગઈ. એ જોઈએ ઉડિયા ડ્રાઈવરના મુખમાંથી યાદ રહી જાય એવું બ્રહ્મ વાક્ય નીકળ્યું : 'દેખિયે સ્વામીજી ! કિસકા થા ઔર કૌન લે ગયા !'

હવે નવાઈની વાત તો એ હતી કે વૃક્ષ ઉપર પણ સમડીઓનું ટોળું બેઠેલું. એક સમડીને રોટલો મળ્યો એટલે વૃક્ષ ઉપર બેઠેલાં સમડીના ટોળાંમાં પણ ઝપાઝપી શરૂ થઈ. ગરીબ ઘરનો રોટલો કૂતરાએ આંચક્યો. કૂતરા ઝગડે ચડ્યા. કૂતરાઓનો રોટલો સમડીએ આંચક્યો. સમડીઓ ઝપાઝપીએ ચડી. આવો જ કંઈક માહોલ આજે પૂરા વિશ્વમાં પથરાયો છે.

ભૌતિક સુખ, સંપત્તિ અને સત્તાની સાઠમારીમાં માનવજાત અટવાઈ ગઈ છે. સત્તા અને સંપત્તિની પાછળ આંધળી દોટ મૂકનારા માણસોના પાતાળ જેવા પેટ ભરાતા નથી. આજે એક પ્રશ્ન છે ઓવર ઈટિંગનો. માણસોને ખાવા ન મળે ને મરી જાય એવા દાખલાઓ ઓછા બને છે. પરંતુ વધારે ખાઈ ખાઈને મરી જનારાના દાખલા બેસુમાર બની રહ્યા છે.

ઓવર ઈટિંગ કરતા પણ આજે વધારે વકરેલો પ્રશ્ન ઓવર અર્નિંગનો છે. સંપત્તિ એકઠી કરવાની પણ એક મર્યાદા હોવી જોઈએ. અકરાંતિયા પશુની જેમ સત્તા અને સંપત્તિ એકઠી કરવાની હોડમાં માનવજાત આજે હાંફી રહી છે ને પરસેવે રેબઝેબ છે. સંપત્તિ અને સત્તા વચ્ચે આટ્ટિકાળથી જુગલબંધી રહેલી છે. સત્તા, સંપત્તિ મેળવવાનું સાધન છે અને સંપત્તિ, સત્તાના મૂળ મજબૂત કરવાનું સાધન છે.

સત્તા અને સંપત્તિની જુગલબંધીએ આજે સમસ્ત વિશ્વને સમરાંગણમાં ફેરવી નાંખેલ છે. સીમા ઉપરની લડાઈઓ આજે શેરીઓ અને ઘર ઘર સુધી પહોંચી ચૂકી છે. વિશ્વનો પ્રત્યેક ખૂણો આજે અશાંતિથી સળગી રહેલ છે. હજારો કરોડો અને અબજોના કૌભાંડો આચરનારાઓને એ ખબર નથી કે આને ભોગવશે કોણ ? કૂતરાઓ રોટલો લઈને ભાગે અને સમડીઓ મોજ કરે એવો તાલ છે અને નવાઈની વાત તો એ છે કે એ કોળિયો આખરે સમડીઓ પાસે પણ ટકવાનો નથી.

આ હરામની સંપત્તિ આખરે સ્વિત્ઝર્લેન્ડ જેવી વિદેશની ધરતીમાં જ સમાઈ જવાની છે. નવાઈની વાત એ છે કે કૌભાંડોને ખુલ્લું પાડનાર બોફોર્સ નાળયા પણ કૌભાંડોની સંપત્તિથી બંધ કરી શકાય છે. આજે સ્ટિંગ ઓપરેશનો થાય છે. તો હવે સ્ટિંગ ઓપરેશનના

પણ સ્ટિંગ ઓપરેશનથી કરવા પડે એવી સ્થિતિ સર્જાઈ છે.

આટલા મોટા વિકાસ પછી પણ માનવજાત આદિમાનવ જેવી બર્બર અને હિંસક લાગે છે. કદાચ આદિ માનવને પણ શરમ આવે એટલી હદે હિંસાખોરી વકરેલી છે. ઘણા ડાહ્યા માણસોનું માનવું છે કે જુના જમાનામાં સંપત્તિ ઓછી હતી ને શાંતિ વધારે હતી. આજે સંપત્તિના ઢગલા થયા છે પરંતુ સંપત્તિના રેતીના ઢગલામાં શાંતિની સોઈ ખોવાઈ ચૂકી છે. જો કે સમસ્યાઓ તો પહેલાના જમાનામાં પણ હતી અને આજે પણ છે.

ચોરી અને લૂંટફાટ પહેલા થતા આજે પણ થાય છે પણ તેના રૂપરંગ બદલાઈ ચૂક્યા છે. પહેલા ગણેશિયો ભરાવીને ઘર ફાડવામાં આવતા. આજે કમ્પ્યુટરની સ્વિચો દબાવીને બેંકોમાંથી અબજો રૂપિયાની લૂંટ થઈ શકે છે ! પહેલા ભૂખ લાગતી ત્યારે શિકાર કરવામાં આવતો. આજે સાત પેઢીનું નહીં પણ સિત્તેર પેઢીનું થઈ જાય તો ય શિકાર ચાલુ છે !

એક સમયે માનવમર્યાદા ચૂકે ત્યારે એ જંગલી કહેવાતો. આજે જંગલી કહેવું એ જંગલના પ્રાણીઓના અપમાન બરાબર છે ! કારણ કે કુદરતના કાયદાઓથી સંચાલિત જંગલનું રાજ્ય સેંકડો વરસથી જેમનું તેમ ચાલ્યું જાય છે.

આ બધા ખેલોની પાછળ માનવજાતનો મોહ, લાલચ, સ્વાર્થ અને અહંકાર કારણભૂત છે. જો આ બધાની દવા થાય તો જ શ્રેષ્ઠ સભ્યતાનું નિર્માણ થઈ શકે અને આ નિર્માણ ધર્મ કે અધ્યાત્મની શક્તિથી જ શક્ય છે.

માનવસમાજની ચાર સંસ્થાઓ મહત્વની છે. રાજ્ય સંસ્થા, ન્યાય સંસ્થા, ધર્મ સંસ્થા અને પ્રચાર માધ્યમો. દુભાગ્યે ચારેયના સરવાળા સારા નથી. આખરે ફરી ફરીને એક જ યક્ષ પ્રશ્ન ઊભો થાય

છે. આટલી પ્રગતિશીલ કહેવાતી માનવજાતે આખરે મેળવ્યું શું ?

માનવજાતની સાચી પ્રગતિની નિશાની માત્ર બાહ્ય વિકાસ નથી આંતરિક વિકાસ પણ છે. આંતરિક વિકાસ વિનાનો બાહ્ય વિકાસ ખતરનાક છે. મનુષ્યના મૂળભૂત સંસ્કારોમાં પરિવર્તન ન આવે તો બાહ્ય પરિવર્તનનું કોઈ મૂલ્ય રહેતું નથી. મનુષ્યનું આંતરિક પરિવર્તન કરનારું પરિબળ ધર્મ છે.

મહાન વૈજ્ઞાનિક આઈન્સ્ટાઈને કહ્યું હતું કે વિજ્ઞાન પરમાણુઓના ગુણ ધર્મો બદલી શકે છે પણ માનવમનની શેતાનિયતને વિજ્ઞાન બદલી શકે નહીં. તેને માટે તો ધર્મને શરણે જવાનું રહે. દુભાગ્યે આજે ધર્મ સંસ્થા પણ ધુમાડાના ગોટાઓથી ઘેરાયેલા અગ્નિ જેવી છે. જે હરિફાઈઓ અને હુંસાતુંસી જગતના અન્ય ક્ષેત્રોમાં છે એવી હરિફાઈઓ જો ધર્મ જગતમાં થવા લાગે તો માનવજાત આધારવિહોણી બની જાય પછી એને ભગવાન પણ બચાવી ના શકે.

રાજ્ય કે સમાજ સંસ્થામાં સત્તા અને સંપત્તિના ખેલ ચાલે એ સમજી શકાય તેવું છે પણ જો એ ખેલ ધર્મ સંસ્થાઓમાં શરૂ થાય તો ઘોર અનર્થ સર્જાય. ઘડિયાળ બગડે તો એ પોસાય પણ ટાવર બગડે એ ન પોસાય ! બસમાં બેઠેલા મુસાફરો જોલે ચડે એ ચાલે પણ ડ્રાઈવરના જોલા જોખમી નીવડે !

ધર્મનું કામ માત્ર મોટા મંદિરો બાંધવાનું નથી. માનવતાના મંદિરો પણ બાંધવાનું છે. માનવનું આમૂલ પરિવર્તન ધર્મથી જ શક્ય છે. ધર્મનું લક્ષ્ય અનુચારીઓના ઘેટાંશાહી ટોળાઓ ઊભા કરવાનું નથી પણ ધર્મનું લક્ષ્ય મનુષ્યને સંસ્કારી બનાવી ગગન જેવો વિશાળ બનાવવાનું છે. ધર્મ સ્થાનોમાં પ્રાપ્ત થતી લક્ષ્મી પ્રાણી માત્રના અભ્યુદય માટે છે અને અભ્યુદય માટે એ લક્ષ્મીનો વિનિયોગ થવો જોઈએ. ધર્મ સંસ્થાઓના નિભાવ માટે અનામત ભંડોળ હોવું જરૂરી છે પરંતુ

ધર્મના આગેવાનોને એની લક્ષ્મણ રેખા બાંધતા આવડવું જોઈએ.

શ્રદ્ધાવાન ધાર્મિકોની સંપત્તિ માત્ર ફિક્સ ડિપોઝીટમાં ફેરવવા માટે નથી પરંતુ એ ધર્મ સંપત્તિને સર્વજીવ પ્રાણી માત્રના હિત માટે ફરતી રાખવામાં છે. ફિક્સ ડિપોઝીટના બંધિયાર વિરડાઓને દુર્ગંધપૂર્ણ ખાબોચિયામાં ફેરવાઈ જતા વાર લાગતી નથી. ધર્મનો સાચો મર્મ સમજવો મુશ્કેલ છે.

સુફી દરવેશની એક અદ્ભૂત વાર્તા છે.

હજારો વર્ષ પહેલાં એક મહાન સંતે અગ્નિની શોધ કરી. અગ્નિ પ્રગટાવવા માટેના સાધનો સર્જ્યાં. અગ્નિ પ્રગટાવાની વિધિ વિકસાવી. માનવજાતના કલ્યાણ માટે આ અગ્નિની શોધ મહત્વની હતી. આ વાતને સેંકડો વર્ષ વિત્યા પછી એ સંતના ઉત્તરવર્તી અધિકારી સંત પોતાના શિષ્ય મંડળની સાથે અગ્નિની શોધથી માનવજાતે કેટલો ફાયદો ઉઠાવ્યો એનું સર્વે કરવા નીકળ્યાં. પરંતુ સર્વેનું પરિણામ દુઃખદ હતું. કઈ જગ્યાએ અગ્નિની વાત દંતકથાના રૂપમાં ગવાતી હતી. કોઈ જગ્યાએ અગ્નિની શોધ કરનાર મહાન વ્યક્તિની મૂર્તિ પધરાવી પૂજા કરવામાં આવતી હતી. કોઈ જગ્યાએ અગ્નિની વાતને જાદુ-ટોના કે મેલી વિદ્યા માનવામાં આવતી હતી. કોઈ જગ્યાએ અગ્નિના સાધનોની પૂજા કરવામાં આવતી હતી. નવાઈની વાત એ હતી કે કોઈ જગ્યાએ અગ્નિનું નામોનિશાન નહોતું.

આ સંત ફરતા ફરતા એક એવી જગ્યાએ આવ્યા જ્યાં ‘અગ્નિ પ્રાગટ્ય મહોત્સવ’ ઉજવાતો હતો.

રાજા અને રાજપુરોહિત દ્વારા આ અગ્નિ મહોત્સવનું આયોજન કરવામાં આવતું. રાજ્યના હજારો પ્રજાજનો આ અગ્નિ પ્રાગટ્યના ચમત્કારને જોવા કૌતુકથી ભેગા થતા.

વાત એમ હતી કે રાજા અને પુરોહિત એ બે જણાને જ અગ્નિ પ્રગટાવતા આવડતો હતો. રાજા અને પુરોહિત ઊંચા પ્લેટફોર્મ ઉપર આકાશમાંથી દૈવી

શક્તિ ઉતારતા હોય તેમ અગ્નિ પ્રાગટ્ય કરતાં ભોળી જનમેદની રાજા અને પુરોહિતનો જય જય કાર કરતી હતી અને એ બંનેને ઈશ્વરીય અંશ તરીકે માનીને પૂજતી હતી. પરિણામે આ ભોળી જનતાનું શોષણ કરવામાં રાજા અને રાજ પુરોહિતને સરળતા રહેતી.

પેલા સંતને એક શિષ્યે કહ્યું, ‘હું આ પ્રજાને સાચી વાત સમજાવું.’ ? પેલા સંતે કહ્યું, ‘મારી ના નથી પણ તારા જાનના જોખમે એ કામ કરજે.’ પેલો શિષ્ય મંચ ઉપર આવ્યો ને મોટા અવાજે કહ્યું, ‘અગ્નિ પ્રગટાવવાની સાચી કળા મારી પાસે છે. આ કાર્ય સરળ છે અને સર્વ કોઈ કરી શકે છે. હું તમને સર્વને અગ્નિ પ્રગટ કરવાની કળા શીખવીશ.’ રાજા આ અજાણ્યા આગંતુક સામે જોઈ રહ્યો. શિયાળ જેવો ચતુર રાજપુરોહિત મામલો પામી ગયો. એણે રાજાના કાનમાં કહ્યું. ‘આ માણસ જોખમી છે આપણી મોનોપોલી તોડી નાંખશે.’ રાજા શાનમાં સમજી ગયો. તેણે રાજ સૈનિકોને ઈશારો કર્યો. રાજ સૈનિકોએ પેલા અજાણ્યાને ઉઠાવી બંધક બનાવ્યો અને એને ક્યાં નાંખ્યો એનો આજ સુધી પત્તો નથી. સુફી દરવેશની આ રહસ્ય ભરી વાર્તા ધર્મ જગત વિશે ઘણું બધું કહી જાય છે.

મહત્વની વાત તો એ છે કે આવી વિષમ પરિસ્થિતિ વચ્ચે પણ સજ્જનોએ નિરાશ થવાની જરૂર નથી કારણ કે આંખોમાં બળતરા ઊભી કરનારા ધુમાડાના ગોટાઓની વચ્ચે પણ ધીરો ધીરો ધર્મનો અગ્નિ સળગી રહ્યો છે. અસત્યનું ગમે તેટલું જોર હોય તો ય એનો અર્થ એ નથી કે સત્ય મરી પરવાર્યું છે. સત્ય શાશ્વત છે એને ઢાંકી શકાય છે, મારી શકાતું નથી. ભગવાન શ્રી સ્વામિનારાયણે વચનામૃતમાં કહેલું છે કે, ‘‘દૈવી અને આસુરીનો સંઘર્ષ અનાદિકાળથી ચાલે છે. સમય અને સંજોગને પ્રભાવે ક્રમશઃ એકબીજાના પ્રભાવ વધતા રહે છે અને ઘટતા રહે છે. આ ક્રમ પહેલા પણ ચાલતો, આજે પણ ચાલે છે, ભવિષ્યમાં પણ ચાલશે.

પ્રચાર માધ્યમોમાં બે-ચાર બાપુઓ કે બાબાઓમાં નામ આવે એનો અર્થ એ નથી કે સમગ્ર ગોંદરો પૂછલ્યો છે. પવિત્ર અગ્નિના બીજ હર જગહ પ્રજ્વલિત છે. ધર્મના ક્ષેત્રમાં ભગવા વચ્ચ પહેર્યા હોય કે ન પહેર્યા હોય, સેવાના પવિત્ર ઝરણાં ચૂપચાપ વહ્યા કરે છે. શુદ્ધ હૃદયથી થઈ રહેલી સેવાઓનો સરવાળો કરવામાં આવે તો એ ઘણો ઉત્સાહવર્ધક છે પરંતુ એ માટે ધુમાડાઓના ગોટેગોટાની અંદર અગ્નિને ઝાંકવાની આંખમાં તાકાત હોવી જોઈએ. પ્રચાર માધ્યમોમાં અનેક જાતની વાતો આવે છે. કદાચ માધ્યમોને ટકી રહેવાની એ મજબૂરી હશે પણ એમનો એક મહત્વનો ખૂણો નિઃસ્વાર્થ સેવાના અગ્નિને વધાવનારો અવશ્ય હોવો જોઈએ.

બીજી મહત્વની વાત એ છે કે નરસી શક્તિઓ જેટલી સંગઠિત થઈ શકે છે એટલી સારી શક્તિઓ થઈ શકતી નથી એ દુર્ભાગ્ય છે. વિશેષ ન થઈ શકે તો જ્યાં જ્યાં સત્કર્મના યજ્ઞો થઈ રહ્યા હોય એમને જાણવા, પીછાણવા અને સર્વ રીતે પ્રોત્સાહન આપવું એ જરૂરી છે. ત્રીજી મહત્વની વાત છે સંસ્કાર સભર શિક્ષણની, જેનો આજે સદંતર અભાવ જોવા મળે છે. સંસ્કાર સભર શિક્ષણની આજના કે ભવિષ્યના અનેક પ્રશ્નો આપોઆપ ઉકલી શકે એમ છે.

ગમે તેવી ગંભીર મુશ્કેલીઓ હોય, ગમે તેવા સંઘર્ષ હોય, સમાધાનની કોઈ શક્યતા ન હોય તો પણ સજ્જન માણસે હિંમત હાર્યા સિવાય નિરાશ થયા સિવાય પોતાની રચનાત્મક વૃત્તિઓને ગતિશીલ રાખવી જોઈએ. ધુમાડાઓના ગોટેગોટાઓની વચ્ચે પણ અગ્નિ અવશ્ય હોય છે.

આવો આપણે ધુમાડાઓની પરવા કર્યા સિવાય ધુમાડાની આડશે સંતાયેલા પવિત્ર અગ્નિની પૂજા કરીએ.

આખરે તો ભારત એ અગ્નિપૂજકોનો દેશ છે.

(અનુસંધાન પેજ નં. ૪ પરથી ચાલુ...)

લાગશે. અવધૂત બધામાં સરખો છે. જેને જેવી શ્રદ્ધા એને એવું ફળ આપે છે. સૂર્યનારાયણને એમ નથી કે હું એકને જ પ્રકાશ આપું અને બીજાને નહિ. સંતોને પણ એમ નથી કે એકને આપું અને બીજાને નહિ ! આપણે ઘરના ઓરડામાં બેસી રહીએ તો સૂર્યનો પ્રકાશ ક્યાંથી આવે ? પ્રકાશ લેવા એની પાસે જવું જોઈએ, ઘરની બહાર આવવું જોઈએ. અવધૂતે કોઈની પાસેથી કશું લીધું નથી ! એઓશ્રી શરીરમાં આવ્યા પછી એમને ગુરુ ઉપર એટલો બધો વિશ્વાસ હતો કે, મારો ગુરુ-ભગવાન મારું બધું જ સારું જ કરશે ! આપણને એવો વિશ્વાસ નથી તો આપણને એવો વિશ્વાસ થવો જોઈએ કે મારો ગુરુમહારાજ જે કરે છે એ મારા સારા માટે કરે છે. એ આપણું સારું કરશે. આપણને આપણું ભાન કરાવવા માટે, આપણા સ્વરૂપની સમજ આપવા માટે એ આવ્યા છે. એ આપણને સંતાન આપે, પૈસા આપે, ઘર આપે, સંસારની જરૂરતની ચીજો પણ આપે અને કોઈકવાર એવું પણ બને કે ન આપે તો પછી એમને છોડી દઈએ એવું ન બનવું જોઈએ. એમણે તમને હાથમાં લાડુ બતાવી કડવી દવા પાઈ દેવી છે ! કડવી દવા કેવી કે, રોગ મટી જાય તેવી ! ભૌતિક વસ્તુ તમને બધાને આપશે એટલા માટે કે તમને એમના પર શ્રદ્ધા ન થાય તો તમે પોતે ધીરે ધીરે તમારામાં સભાન થાઓ. બાપજીએ કહ્યું કે, એક પણ શ્વાસ એવો ન લો કે જગતમાં વિક્ષેપ થાય. આપણને તરત જ ખબર પડી જાય કે મારા કર્મથી, મારા આચરણથી મેં કંઈ ખરાબ કર્યું તો નથી ? આપણા આચરણમાં જ ખામી છે. પાયાના નીતિ નિયમોને ભલે થોડા નાના-નાના આચરણમાં મૂકશો તો આપણે જે બધી પૂજા-અર્યાના, મંત્ર, જપ જે કંઈ કરીએ છીએ, તેને લાયક બનતા જઈશું અને પૂ. બાપજીની આપણા ઉપર કૃપા થશે. આપણે માનવ હોવા છતાં માનવજીવન જીવતાં નથી. શરીર તો માનવનું છે પણ આચરણમાં માનવતા નથી. વિશ્વાસ એટલે વિશિષ્ટ શ્વાસ. (ક્રમશઃ) જીવનમુક્તિના સાત સોપાન, પ્ર.આ., પૃ- ૧ થી ૮

(૪) સાધના

● સ્વામી અધ્યાત્માનંદ

માનવ જીવનનું એક માત્ર લક્ષ્ય છે, ઈશ્વર પ્રાપ્તિ. ઈશ્વર અનુગ્રહ માટેનો માર્ગ એટલે સાધના.

આપણે હિરણ્યકશિપુ, હિરણ્યાક્ષ, રાવણ, કુંભકર્ણ કરેલાં તપની વાતો જાણી છે, વાંચી છે, સાંભળી છે. તેઓએ એક પગ ઉપર ઊભા રહીને હજારો વર્ષ સુધી તપ કર્યું. તપ ધ્રુવ અને પ્રહ્લાદે પણ કર્યાં. નિરાહાર, પાણી વગર, હવા વગર રહી ધ્રુવે પોતાનો પ્રાણ રુંધ્યો. પ્રાણનો નિરોધ થતાં સમગ્ર વિશ્વનો મહાપ્રાણ રુંધાયો હતો, ત્યારે આંતરચૈતન્યમાં દર્શન આપતાં પ્રભુ બાહ્ય સ્થૂળ સ્વરૂપે પ્રગટ્યા હતા. હિરણ્યાક્ષનું તપ તો કલ્પનાતીત હતું. તેનાં શરીરને ઉધઈ ખાઈ ગઈ હતી, ત્યાં માત્ર અસ્થિપિંજર જ શેષ રહ્યું હતું. તેનાં તપથી ત્રિભુવન તપી ગયું હતું.

આ તપ અને સાધના રાક્ષસોએ પણ કર્યાં. ધ્રુવ અને પ્રહ્લાદે પણ કર્યાં. રાક્ષસોનો સાધના કરવાનો હેતુ વિશ્વ વિધ્વંશ કરી વિશ્વ સંપત્તિ, સંતતિ અને સત્તા ભોગવવાનો રજસૂ અને તમસૂ પ્રકૃતિનો હતો. જ્યારે ધ્રુવ અને પ્રહ્લાદની પ્રકૃતિમાં વિકૃતિ ન હતી, તેમની સાધના સાત્વિક હતી.

યુગ પરિવર્તન થયા કરે છે, તેમ માનવ શરીરની ક્ષમતાનો પણ દ્રાસ થતો જાય છે. પહેલાં અસ્થિગત પ્રાણ હતા. હાડકાં જાય તો પ્રાણ જાય. પછી મજ્જાગત પ્રાણ, રક્તગત પ્રાણ અને અંતે અન્ન ગત પ્રાણ ગયા. હવે તો ચ્હા-ગુટકા ન મળે, માથું ભમવા લાગે કે ચક્કર આવે તેવી સ્થિતિ થઈ છે, તેવી અવસ્થામાં જીવન ઉત્કર્ષ માટેની સાધના શું ? આવા નિર્બળ મનના માનવજીવનમાં જો થોડી પણ જાગૃતિ આવે અને જીવનનો હેતુ માત્ર જન્મ, મૃત્યુ, જરા અને વ્યાધિથી અધિક પરમની પ્રાપ્તિ છે તે સમજાય તો અંતરના દ્વાર ઉઘડી શકે છે. એક વાર આંતરમનની

જાગૃતિ થાય પછી થોડું વાંચન, મનન, ચિંતન, નિદિધ્યાસન, ધ્યાન અને પ્રભુનામ સ્મરણના આશ્રય દ્વારા જીવન ઉત્કર્ષની પ્રાપ્તિ થવાની જ છે.

સુરદાસ, તુલસીદાસ, રૈદાસ, કબીરદાસ, નાનકદાસ, મીરાંબાઈ, ત્યાગરાજ, શ્રી ચૈતન્ય, આંડાલ કે આપણા નૃસિંહ મહેતા, ઉપરાંત વર્તમાનમાં આપણા પૂજ્ય બાપુજી મહાત્મા ગાંધીની જીવન સાધનાની ફળશ્રુતિનાં પ્રત્યક્ષ પ્રમાણ છે. બાપુની સત્યપરાયણતા અને શ્રી રામનામ તથા પ્રાર્થનામાં નિષ્ઠાનાં બળે જ આપણો દેશ પરતંત્રતાની બેડીનાં બંધનમાંથી મુક્ત થયો.

ઉપવાસ, આત્મસંયમ, આત્મવિશ્લેષણ અને દંભ વગરનાં પ્રમાણિક જીવનનો માર્ગ એટલે જ સાધના.

આપણે જે કંઈ પણ કરીએ, તે બધું પ્રભુ પ્રિત્યર્થે થાય તો આપણા પ્રત્યેક વિચાર, વાણી, વર્તન અને વ્યવહાર સાધના બની શકે. માટે જ શ્રીકૃષ્ણએ કહ્યું છે;

મત્કર્મકૃતમત્પરમો મદ્ભક્તઃ સંગવર્જિતઃ ।

નિર્વેર સર્વભૂતેષુ યઃ સ માંમેતિ પાંડવ ॥

ૐ શાંતિ

□

(પેજ નં. ૧૦ પરથી ચાલુ...)

રહ્યા હતા. “ઋષુમુનિઓના ભારતમાં ધર્મ પર પણ સત્તાનિયંત્રણ.” એવા ઉદ્ગારો નીકળતા હતા. કુશળ નાવિકની જેમ પૂજ્યશ્રીએ નૌકાને કિનારે અટકાવી. મારું હૃદય પરમ લાભથી ઉભરાતું હતું.

આભારથી ભરેલા હૃદયે મૌન પ્રણિપાત એ દિવ્ય ચરણોમાં વંદન કરતાં વિદાય માંગી.

(અમૃત મહોત્સવ સ્મૃતિ ગ્રંથ-૧, પ્ર.આ.પૃ. ૧૬) □

(૫) એ ઘન્ય નૌકા-વિહાર

● સ્વામી ભદ્ર

“ૐ”નો ઉદ્ઘોષ સાંભળતાં મારું ધ્યાન ઓરડી-શ્રીનારેશ્વર-તીર્થધામ સાધુ-કૂટિરના દ્વાર તરફ ખેંચાયું. એટલામાં જ વિનમ્ર શાંત સેવામૂર્તિ શ્રી મોદીજી ઓરડીમાં દાખલ થયા તે બાદ આવીને તઓએ મને કહ્યું, “પૂજ્ય મહારાજશ્રી શ્રીરંગ અવધૂત આપશ્રીની સાથે નૌકા-વિહાર કરવા ઈચ્છે છે. આપ તૈયાર થઈ પધારો.”

મારા અંતરમાં આશ્ચર્યાનંદ ઉછળ્યો. પૂજ્યશ્રીને મનોમન સાભાર નમન કરી હું તૈયાર થયો. પૂજ્યશ્રી દિવ્ય લીમડાની છાયામાં બીરાજી રહ્યા હતા. હું નજીક પહોંચું તે પહેલાં તો પૂજ્યશ્રીએ પ્રેમોદ્ગાર વહાવ્યો : “આપના આજના જન્મદિને આનંદોત્સવ બીજો તો શું અહીં કરી શકાય ? નૌકા-વિહારનો આનંદ લૂંટીએ.” ભક્તવૃંદ સાથે પૂણ્યસલિલા નર્મદાજીના ઓવારે અમે પહોંચ્યા.

રાજપીપળાના મહારાજશ્રી તરફથી ભેટ અપાયેલ સુંદર વિહાર નૌકા પાણીમાં કિનારે તરતી મૂકાઈ હતી. પૂજ્યશ્રીએ મારો હાથ પકડી “પધારો” કહી પાણીમાં પગ મૂક્યો. તે સમયે ભક્તવૃંદે જયઘોષ કર્યો. પૂજ્યશ્રીના દિવ્ય હસ્તકમળનો મને સ્પર્શ મળતાં મારાં રોમેરોમ ખડાં થયાં. કોઈ ચેતન પ્રવાહથી સિંચાયો, પરમ આશ્રય સાંપડ્યાની દિવ્યાનુભૂતિમાં મુગ્ધ બન્યો.

નૌકામાં ફક્ત બે જ બેઠક હતી. પૂજ્યશ્રીએ નૌકામાં બેઠક લઈ ગવર્નર હાથમાં લીધું. મને પોતાની નજીકની સીટ ઉપર બેસાડ્યો. પછી પૂજ્યશ્રીએ પેડલ ચલાવવા માંડ્યાં. પૂજ્યશ્રી આવી તકલીફ લઈ રહ્યા હતા તે જોઈને મારાથી એ સહેવાયું નહીં. મેં વિનંતી કરી કે, “મને પેડલ ચલાવવા દો. આપશ્રી આટલી બધી તકલીફ ઉઠાવો એ મને ઠીક ન લાગે.”

પૂજ્યએ કહ્યું, “એ શું બોલ્યા ? આવા આનંદનો મને અવસર જ ક્યાંથી મળે ?”

શાંત નીલ-પટ પર નૌકા સરકી રહી હતી. પૂજ્યશ્રીની નીકટ બેસી વાર્તાલાપ સંભળાવનારા ભક્તોએ પૂજ્યશ્રીના મુખેથી વારંવાર નીકળતા સારગર્ભિત શબ્દ “ગમ્મત”ની નોંધ લીધી હશે. જગત એ ઈશ્વરની ગમ્મત છે. પાંચેક માઈલના નદીના મધ્યપટ પર વિહાર કરી એક નિરવ એકાંતવાળી ઝાડીના કિનારા તરફ નૌકા વાળી કિનારે લાંગરી. પાણી બહાર નીકળી રેતીનો પટ કાપી અમે ઝાડીમાં પ્રવેશ્યા. એક વિશાળ પથરાયેલા વડલાના ઝાડ નીચે અમે બેઠા.

પૂજ્યશ્રીએ અંતરનો ઉદ્ગાર કાઢ્યો કે, “અહીં જ પડી રહેવાનું હોય તો કેવું ? જવું ક્યાં ? જ્યાં જાઉં ત્યાં ટોળાંને ટોળાં ફરી વળે. ભગવાને આ શરીર સાથે શી ગમ્મત માંડી છે ! જાણે અવધૂત કોઈ કુતૂહલ-પ્રાણી હોય એમ દર્શનને બહાને વાસનાઓની પ્રાકૃતિક જાળમાં અવધૂતને ફસાવવાનો કેવો ખેલ ! ચાલવા દો ગમ્મત !... લોકો પૈસાને પરમેશ્વર માને છે. અવધૂતને પૈસાની વાસનાઓ રૂપી ભક્તિથી ખરડવા તલપે છે. પૈસો પડે તે જગાને પણ પાણીથી ઘોઈ-નાખવા અને ઉપવાસ કરવાનું વ્રત લેવા છતાં લોકો સમજતા જ નથી. મને જાણે કે મારી જિજ્ઞાસાનો જવાબ મળી ગયો.

સૂર્યદેવ અસ્તાચળમાં પોઢવા ધીમા પગરણ માંડી રહ્યા હતા. અમે પરત થવા માટે નદી કિનારે આવી નૌકામાં સવાર થયા. ઉપર આભ અને નીચે નીલ-મધુર નર્મદા-પટનું દિવ્ય એક્ય દર્શન. પૂજ્યશ્રી આજના યુગના પ્રાકૃતિ થરો વિષે મર્મ-બોધ આપી (અનુસંધાન પેજ નં. ૯ પર...)

(૬) ગીતા - સાંખ્યયોગ (સંક્ષિપ્ત)

● દ્વારકાદાસ ભટ્ટ

શ્રીમદ્ભગવદ ગીતાનો મહિમા અગાધ છે. આ ભગવદ્ગીતા ગ્રંથ પ્રસ્થાનત્રયમાં આવે છે. મનુષ્ય માત્રના ઉદ્ધારને માટે ત્રણ રાજમાર્ગ 'પ્રસ્થાન ત્રય' નામે પ્રસિદ્ધ છે - એક છે વૈદિક પ્રસ્થાન, જેને ઉપનિષદ કહે છે, બીજું છે દાર્શનિક પ્રસ્થાન, જેને બ્રહ્મસૂત્ર કહે છે અને ત્રીજું છે સ્માર્ત પ્રસ્થાન જેને 'ભગવદ્ગીતા' કહે છે. ઉપનિષદોમાં મંત્ર છે. બ્રહ્મસૂત્રમાં સૂત્ર છે અને ભગવદ્ગીતામાં શ્લોક છે છતાં તે ભગવાનના મુખની વાણી હોવાથી તે શ્લોક પણ મંત્ર છે.

ગીતાના બીજા અધ્યાયનું નામ સાંખ્યયોગ છે. કારણ કે તેમાં આત્મતત્ત્વનું વિશેષ વર્ણન છે.

ગીતાના પ્રથમ અધ્યાયમાં અર્જુન ગુરુજનો અને પોતાના સ્વજનોને જોઈને વિષાદગ્રસ્ત (મોહિત) થઈ જાય છે ત્યારે તે પોતાના વિચારના સમર્થનમાં અનેક દલીલો કરીને 'હું લડીશ નહિ' આવો પોતાનો નિર્ણય જાહેર કરે છે.

ભગવાન શ્રીકૃષ્ણ બીજા અધ્યાયની શરૂઆતમાં (અર્જુનને) કસમયે ઉપસ્થિત થયેલા મોહની નિંદા કરીને તેને કાયરતાનો ત્યાગ કરવાનું કહે છે ત્યારે અર્જુન ભીષ્મ-દ્રોણને મારીને ત્રિલોકનું રાજ્ય મળતું હોય, તેના કરતાં ભિક્ષા માગીને પોતાનો નિર્વાહ કરવો શ્રેષ્ઠ છે, એમ કહીને ભગવાનના શરણે જાય છે અને કહે છે - મારા શોક-વિષાદની નિવૃત્તિની સાથે સાથે મારું કલ્યાણ થાય એવો તમે મને ઉપદેશ આપો, એવી પ્રાર્થના કરે છે. ત્યારે ભગવાન મંદ-મંદ હસતા હોય એ રીતે જે વાત કહે છે, ત્યાંથી ઉપદેશની શરૂઆત થાય છે.

ભગવાને કહ્યું - 'અર્જુન ! તું વાતો તો પંડિત જેવી કરે છે અને શરીરના મૃત્યુ જેવી બાબતનો શોક કરે છે. પરંતુ આત્મા નિત્ય છે તેથી તેના માટે શોક કરવો યોગ્ય નથી. જન્મ, મૃત્યુ તો શરીરનાં થાય છે તેથી જ્ઞાની પુરુષ આ શરીરને ઉત્પત્તિ-વિનાશશીલ અર્થાત્ અનિત્ય છે, એવું જાણે છે તે મોક્ષનો અધિકારી છે.

પરંતુ આત્મા (સત) નિત્ય છે અને શરીર-સંસાર અનિત્ય (અસત) છે. 'સત' તત્ત્વને તું નાશરહિત જાણ તે અવિનાશી આત્માનાં બધાં શરીરો નાશવાન છે, તેથી હે અર્જુન ! તું યુદ્ધ કર.

જે આ આત્માને હણનાર અને હણાયેલો માને છે તે અજ્ઞાની છે. આત્મા છ વિકારો - (જન્મ, અસ્તિત્વ, વધવું, રૂપાંતર થવું, ક્ષય થવું અને મરવું)થી પર અર્થાત્ અજન્મા, નિત્ય, શાશ્વત હોવાથી તેને કોણ હણી શકે છે? વચ્ચની જેમ આત્મા શરીર બદલે છે. આત્મા શસ્ત્રોથી છેદાતો નથી, અગ્નિથી બાળી શકાતો નથી, તે તો નિત્ય, સર્વવ્યાપી તથા સનાતન છે. છતાં અર્જુન તું કદાચ તેને સદા જન્મ-મૃત્યુ પામનાર માનતો હોય તો પણ (જન્મનારનું મૃત્યુ અને મરનારનો જન્મ નિશ્ચિત હોવાથી) શોક કરવો યોગ્ય નથી. જન્મ પહેલાં શરીર ન હતું (માત્ર વર્તમાનમાં જ છે) અને પછી રહેતું નથી. પરંતુ આત્મા આનાથી તદ્દન વિલક્ષણ છે - નિત્ય છે.

બીજું ક્ષત્રિયો માટે ધર્મયુદ્ધથી કલ્યાણકારી કર્તવ્ય બીજું કોઈ નથી - ભાગ્યશાળી ક્ષત્રિયોને જ આ (સ્વર્ગનાં દ્વાર) સમી તક મળે છે. તેને ગુમાવવાથી

ધર્મ અને કીર્તિ નાશ પામશે અને અકીર્તિ તો તારા માટે મૃત્યુથી પણ વધીને છે. એટલું જ નહિ તારા પ્રતિસ્પર્ધીઓ તને યુદ્ધમાંથી પલાયન થયેલો માનશે. આ યુદ્ધમાં બન્ને બાજુ લાભ છે. જીતીશ તો પૃથ્વીને અને મરીશ તો સ્વર્ગને પામીશ. પરંતુ યુદ્ધરૂપી કર્તવ્યનો ત્યાગ કરવાથી પાપનો ભોગી બનીશ.

આ તો થઈ સાંખ્ય (જ્ઞાન) દૃષ્ટિ. હવે કર્મયોગની દૃષ્ટિએ જોઈએ તો કર્મયોગમાં કર્તવ્ય કર્મને નિષ્કામ ભાવે કરીને તું સુખ-દુઃખ અને આસક્તિ રહિત સ્વાધીન અંતઃકરણનો થા. જેથી તને બ્રહ્માનંદની પ્રાપ્તિ થતાં આનંદ માટે કર્મફળ રૂપી ભોગોની જરૂર રહેશે નહિ. અર્જુન ! તારો અધિકાર માત્ર કર્મ કરવાનો જ છે. ફળમાંલગીરે નહિ. તેથી સમબુદ્ધિથી 'સમત્વ'રૂપી યોગમાં સ્થિત થઈ જા. સમત્વરૂપી યોગનો અર્થાત્ બુદ્ધિયોગનો આશ્રય લે. સમત્વમાં સ્થિત પુરુષના પાપ અને પુણ્ય બન્ને છૂટી જવાથી તે મુક્ત થઈ જાય છે. અર્થાત્ તેનો પરમાત્મા સાથે નિત્ય સંયોગ થઈ જાય છે. તેથી તેની બુદ્ધિ સ્થિર થઈ જાય છે.

અર્જુન હવે આવા સ્થિતપ્રજ્ઞના લક્ષણ પૂછે છે - હે પ્રભુ ! તે પુરુષ કેવી રીતે બોલે છે, કેવી રીતે બેસે છે, ચાલે છે કેવી રીતે અને તેનાં આચરણ કેવાં હોય છે ?

ભગવાને કહ્યું - સાધક મનમાં રહેલી સંપૂર્ણ કામના ત્યજીને આત્મામાં સંતુષ્ટ રહે છે, જે દુઃખોથી ઉદ્વિગ્ન થતો નથી એ સુખોથી સ્પૃહા વિનાનો છે, જેના રાગ (આસક્તિ) ભય, ક્રોધ સંપૂર્ણ નાશ પામ્યાં છે અર્થાત્ શુભ-અશુભ વસ્તુથી હર્ષ-શોક પામતો નથી તે સ્થિર બુદ્ધિ છે. (ઉદા.) જેમ કાચબો તેનાં બધાં અંગોને સમેટી લે છે તેમ જે સાધક બધી ઈન્દ્રિયોને વિષયોમાંથી હઠાવી લે છે ત્યારે (તેવી સ્થિર બુદ્ધિના)

સાધકની આસક્તિ પરમાત્માનો સાક્ષાત્કાર કરીને નિવૃત્ત થઈ જાય છે. પરંતુ આસક્ત પુરુષની ઈન્દ્રિયો તેના મનને યત્ન કરવા છતાં ચલિત કરી દે છે. તેથી સાધકે ઈન્દ્રિયોને વશ કરીને મારા પરાયણ થવું. વિષયોનું ચિંતન કરવાથી આસક્તિ, તેનાથી કામના અને પછી ક્રોધ, ક્રોધથી મૂઢતા, તેનાથી સ્મૃતિભ્રમ અને અંતે નાશ - પતન થાય છે.

પરંતુ સ્વાધીન અંતઃકરણનો સાધક આધ્યાત્મિક પ્રસન્નતાને પામીને ધ્યાનમાં સ્થિત થઈ જાય છે પરંતુ અયુક્ત પુરુષને ન શાંતિ મળે છે કે ન સુખ.

ભગવાન સ્થિતપ્રજ્ઞ અને સામાન્ય મનુષ્યનો તફાવત સમજાવે છે :

સામાન્ય મનુષ્ય જ્યાં અસાવધાન છે (ઊંઘે છે) ત્યાં પરમાત્મ-પ્રાપ્તિમાં સ્થિતપ્રજ્ઞ સાવધાન છે (જાગે છે) અને સંસારનાં સુખભોગ માટે સામાન્ય મનુષ્ય જાગે છે (સાવધાન છે) ત્યાં સ્થિતપ્રજ્ઞ ઊંઘે છે (તેની રાત્રિ છે). આ ઉદાહરણ આપીને જ્ઞાની અને અજ્ઞાનીની સ્થિતિનો ભેદ બતાવીને ભગવાન સમુદ્રના દૃષ્ટાંત દ્વારા સ્થિતપ્રજ્ઞનો પરિચય આપતાં કહે છે કે સમુદ્રમાં અનેક નદીઓ આવીને તેને વિચલિત કર્યા વિના સમાઈ જાય છે તેમ સ્થિતપ્રજ્ઞ પુરુષમાં સર્વભોગો (વિકાર ઉત્પન્ન કર્યા વિના) સમાઈ જાય છે. તેથી તે પુરુષને જ શાંતિ (સુખ) મળે છે કામનાઓ (ભોગો) ઈચ્છનારને નહિ.

અંતમાં જે સાધક કામના, મમતા થઈને અહંકાર રહિત વિચરે છે તે જ બ્રહ્મજ્ઞાની છે અને તે અંતકાળે પણ આવી બ્રાહ્મીસ્થિતિમાં સ્થિત થઈને પરમાત્માને પ્રાપ્ત થઈ જાય છે.

બીજો અધ્યાય સમાપ્ત.

□

(૭) શ્રીનૃસિંહ સરસ્વતીની લીલાઓનો પૂર્વસંબંધ

● વાસુદેવ નંદુરબારકર

નૃસિંહસરસ્વતી ગાણગાપુર આવ્યા તે વર્ષ ઈ.સ. ૧૪૩૫નું હતું. અશ્વસ્થ ઉપર રહેતો બ્રહ્મરાક્ષસ ઝાડ ઉપરથી ઉતરી શ્રી ગુરુને શરણે આવ્યો. નૃસિંહસરસ્વતીએ તેને મુક્તિ આપી. આ બ્રહ્મરાક્ષસ એ પૂર્વજન્મમાં તાંત્રિક હતો અને મીઠાપુર રહેતો હતો. તેણે ત્યાંના પંડિત નરસાવધાની પર વિશેષ તાંત્રિક પ્રયોગ કરી હેરાન કર્યો હતો. તેના કર્મને લીધે તે બ્રહ્મરાક્ષસ થયો હતો. શ્રીપાદ પ્રભુએ તેને કહ્યું હતું કે તેઓ સ્વયં આગામી નૃસિંહસરસ્વતીનો અવતાર ધારણ કરવાના છે ત્યારે તેનો ગાણગાપુરમાં ઉદ્ધાર કરશે. આ કથન અનુસાર તે બ્રહ્મરાક્ષસ ગાણગાપુર શ્રીગુરુની પ્રતિક્ષા કરતો હતો. પિશાચ યોનિમાં બ્રહ્મરાક્ષસ વધુમાં વધુ દસ હજાર વર્ષ સુધી રહી શકે છે. અવતારી પુરુષ જ તેમને મુક્તિ અપાવી શકે છે.

સ્વામી મહારાજે (શ્રીવાસુદેવાનંદ સરસ્વતી) પણ તેમની જીવનલીલા દરમિયાન અનેક ભૂત-પિશાચોને મુક્તિ અપાવી હતી. પૂ. શ્રીરંગ અવધૂત મહારાજે પણ અનેકને ભૂતબાધાગ્રસ્તોને પિશાચ પીડામાંથી બચાવ્યા હતા અને અનેકનો ઉદ્ધાર કર્યો હતો.

શ્રીપાદ પ્રભુના અવતારમાં દ્વેષભાવ રાખી એક તાંત્રિકે તેમના તરફ મંત્રશક્તિથી અનેક સર્પ મોકલ્યા હતા. તે ઝેરી સર્પ શ્રીપાદ પ્રભુના ઘરમાં પણ પ્રવેશ કરી શક્યા નહીં. તે સર્વ ઘર બહાર આંગણામાં ઝાડ પર લટકી રહ્યા. થોડા સમય પછી તે બધા જ સર્પો જેણે મંત્રશક્તિથી મોકલ્યા હતા તેને જ કરડવા પાછા ગયા. તે સર્પદંશથી તાંત્રિક ખૂબ જ પીડા ભોગવતો હતો અને તેને લાગ્યું કે આમાંથી ફક્ત શ્રીપાદ જ

તેને બચાવી શકશે. પ્રાર્થના કરતા શ્રીપાદ તેની સમક્ષ પ્રગટ થયા અને તેને સર્પદંશથી બચાવ્યો.

નૃસિંહસરસ્વતી અવતારમાં શ્રીગુરુએ સાયંદેવના રક્ષણ માટે બે મહાસર્પ મોકલ્યા હતા. સ્વામી મહારાજના અવતાર સમયે નાનપણમાં સર્પને મંત્રશક્તિથી બાંધી તેનું બંધન કર્યું હતું. આમ ઈશ્વરાવતારની આણ પશુ, પક્ષી, વનસ્પતિ સૃષ્ટિ - જડ-ચેતન બધા પર સમાન રીતે ચાલે છે.

નૃસિંહસરસ્વતીએ અનેક ગુપ્ત તીર્થોને પ્રગટ કર્યા હતા. શ્રી વાસુદેવાનંદ સરસ્વતીએ માણગાંવની નદીનું નામકરણ નિર્મલા તરીકે કર્યું હતું. અનેક પુણ્ય સરિતાઓ સ્વામી મહારાજના પાદસ્પર્શ માટે થનગનતી. ગંગા, નર્મદા અને કૃષ્ણા નદી સાથે તેમના આત્મિય સંબંધો જોઈ આપણને આશ્ચર્ય થાય છે. નૃસિંહસરસ્વતીએ વંધ્યા ભેંસને દૂઝવી અને દૂધ આપતી કરી હતી. સ્વામી મહારાજે ઉન્મત્ત બનેલી ગાયને મંત્રશક્તિથી શાંત કરી દૂધ આપતી કરી હતી. પરંપરામાં પૂ. શ્રીરંગ અવધૂત મહારાજે પણ વંધ્યા ભેંસને દૂધ આપતી કરી હતી.

શ્રીપાદ પ્રભુનું પ્રાગટ્ય પીઠાપુરમાં થયું અને કાર્ય કરીને તેમના વંશજો તે સ્થળ છોડી દૂર દૂર વિખરાઈ ગયા. તેમનું જન્મસ્થળ તેમજ જે ઘરમાં જન્મ્યા હતા તે પણ વિસરાઈ ગયું. શ્રીપાદ પ્રભુના વંશજો શ્રીપાદ અટક ધરાવતા થયા. સ્વામી મહારાજ જ્યારે પીઠાપુર પધાર્યા ત્યારે શ્રીપાદ પ્રભુએ પોતાના જન્મસ્થળ અંગે સ્વામી મહારાજને જાણ કરી કે મારા વાસ્તવ્ય અહીં છે. આગળ જતાં ભક્તો એકઠા થયા. તે જન્મસ્થળ બીજાઓના આધિપત્ય નીચે હતું.

ભક્તોએ તે સ્થળનો વિકાસ કર્યો અને અત્યારે તે વિશાળ સંસ્થા તરીકે વિકાસ પામ્યું છે.

નૃસિંહસરસ્વતીનું જન્મસ્થળ કારંજા પણ તેમના બહિર્ગમન બાદ બીજાઓના માલિકી હેઠળ આવ્યું. ચોક્કસ જન્મસ્થળ પણ ભૂલાઈ ગયું. સ્વામી મહારાજ કારંજા ગયા તે સમયે નૃસિંહસરસ્વતીએ પોતે દર્શન આપી પોતાનું જન્મસ્થળ સ્વામી મહારાજને બતાવ્યું હતું. સ્વામી મહારાજે તે સ્થળના વિકાસ માટે તેમના શિષ્ય બ્રહ્માનંદ સરસ્વતીને કામ સોંપ્યું. હાલમાં તેનો સુંદર રીતે વિકાસ થયો છે. સ્વામી મહારાજના સમાધિસ્થળ ગરુડેશ્વરનો પણ વિકાસ થયો છે અને હજુ ઘણું થવાનું બાકી છે. ઈશ્વરેચ્છાથી તે કામ પણ સુંદર રીતે પૂર્ણ થશે.

નૃસિંહ સરસ્વતી પોતાના બાર વર્ષના નૃસિંહવાડીના નિવાસ પછી પ્રસ્થાન કરવાના હતા ત્યારે ત્યાં નિવાસ કરતી ૬૪ યોગિનીઓને અત્યંત દુઃખ થયું. તેમણે તે પ્રમાણે પોતાની અભિવ્યક્તિ શ્રીગુરુ પ્રતિ વ્યક્ત કરી ત્યારે શ્રી ગુરુએ તેમને જણાવ્યું કે

તેઓ સ્વયં ત્યાં ગુપ્તરૂપે રહેશે. ત્યાં રહી તપસ્યા કરતા ભક્તોને યોગિનીઓએ મદદ કરવી. યોગિનીઓએ વધુ આજીજી કરતા શ્રીગુરુએ તેમને જણાવ્યું કે તેમને આગામી અવતાર (યોગીરાજ અવતાર) શ્રી વાસુદેવાનંદ તરીકે કોંકણ પ્રદેશમાં થવાનો છે. તે સમયે મુખ્ય યોગિનીએ ત્યાં જઈ ગ્રામ્ય દેવતા તરીકે સ્થાપિત થવું. કોંકણ પ્રદેશમાં માણગાંવમાં યોગિનીને લઈ જવા એક વણિક ભક્ત મદદરૂપ થશે.

કાળે કરીને વણિક ભક્ત દ્વારા યોગિની માણગાંવ પહોંચી અને ત્યાં યક્ષિણી દેવી તરીકે ગ્રામદેવતા તરીકે સ્થાપિત થઈ. તે પછી સ્વામી મહારાજના દાદા હરિભદ્ર માણગાંવમાં કાયમી વસવાટ માટે સ્થાયી થયા. આ યક્ષિણી એ જાગ્રત દેવતા છે તેમ પૂ. બાપજીએ શ્રીગુરુલીલામૃતમાં નીચે પ્રમાણે જણાવ્યું છે :

દેવી જાગ્રત યક્ષિણી, વસે નિરંતર જ્યાંય,
માણગાંવ સુરમ્ય એ શોભા કહી ન જાય ॥ ૨૮/૧૦૬ ॥

□

(પેજ નં. ૧૬ પરથી ચાલુ...)

નિરવ શાંતિમાં રાત્રિ પસાર કર્યા બાદ પ્રગટતા પવિત્ર પ્રભાતમાં નર્મદાજીનું દિવ્યદર્શન સૌના હૃદયને આનંદથી ભરી દેનારું રહ્યું. નિત્ય ૩:૦૦ વાગ્યે તમામ ભક્તો સંતોની સંગાથે નર્મદાજીમાં સ્નાન કરવા આવે. સૌ પ્રથમ વેદના મંત્રો સાથે નર્મદાના પવિત્ર નીરથી જ્યારે ઠાકોરજીનો અભિષેક થતો હોય ત્યારે નર્મદાજીની શોભામાં વિશેષ અભિવૃદ્ધિ થતી હતી. સંતો-ભક્તોના પરસ્પર સ્નાન સૌના હૃદયમાં કાયમી સ્થાન પામી ચૂક્યા છે.

આદરણીય શ્રી ઈંદુભાઈ દવેના પ્રેમભીના ભાવને વશ થઈ પૂજ્ય સદ્ગુરુ શાસ્ત્રી શ્રી માધવપ્રિય-દાસજી સ્વામી બધા જ દિવસો ઉપસ્થિત રહ્યા. પૂજ્ય

સદ્ગુરુ પુરાણી શ્રી બાલકૃષ્ણદાસજી સ્વામી તથા અન્ય સંતો પણ ખૂબ જ સારી સંખ્યામાં પધાર્યા હતા.

‘શ્રીરંગ સેવા સદન’નું પ્રાંગણ સૌના દીલને સહજ રીતે ભગવાનમાં જોડવામાં સહાયભૂત થતું હતું. આશ્રમના સેવકશ્રી રાજુભાઈ વાઘેલા, શ્રી પ્રદ્યુમ્નભાઈ વગેરેની સેવા પણ અજોડ અને અદ્વિતીય રહી. આ સત્સંગમાં પધારેલ શિબિરાર્થીઓને રેવા એપાર્ટમેન્ટસ, નારેશ્વરમાં નિવાસની સગવડ કરી આપવા બદલ શ્રી નીતિનભાઈ પટેલ અને શ્રી ભાનુભાઈ વ્યાસના અમો ખૂબ આભારી છીએ.

શિબિરના અંતિમ ચરણમાં સૌના દીલ વારંવાર આ સ્થળે આવીને સવિશેષ સાધના કરવાનું ઈચ્છતા હતા. □

(૮) 'કબજિયાત' - સરળ ઉપાય

● ડૉ. હરિપ્રિયા પટેલ

આધુનિક ૨૧મી સદીની ભેટમાં પેટનાં રોગો પણ અગ્રક્રમે બિરાજે છે અને દરેક ઘરમાં એકાદ તો કબજિયાત પીડિત વ્યક્તિ હશે જ/હોય છે એમ કહેવામાં પણ અતિશયોક્તિ નથી. જોકે કબજિયાત એ જીવલેણ નથી પરંતુ 'ઘાયલ કી ગતિ ઘાયલ જાને...' એ ન્યાયે કનડગત આપનારો વ્યાધિ તો છે અને એ વળી વ્યક્તિનાં રોજિંદા જીવનક્રમમાં તકલીફ ઊભી કરે છે.

આયુર્વેદ પ્રમાણે દરેક રોગોનું મૂળ એ મંદાગ્નિ છે. એટલે કે અગ્નિ મંદ થતાં પાચન સરખું ન થતું હોવાથી શરીર અસ્વસ્થ થાય છે. તેથી કબજિયાતમાં પણ પાચનતંત્રનો જ મુખ્ય ભાગ રહેલો છે. આજકાલનાં જીવનમાં જોવા મળતાં ટેન્શન, દોડાદોડ, અનિયમિત ખાનપાન, જંકફૂડ, ઉજાગરા વગેરે આનાં મુખ્ય કારણો છે. કબજિયાત એટલે કે સમ્યક્ મલપ્રવૃત્તિનો અભાવ. એક જ વખત મલ પ્રવૃત્તિ થવી જોઈએ એ માન્યતા પણ ભૂલભરેલી છે. મલપ્રવૃત્તિ પછી વ્યક્તિને હળવાશ અને સંતોષનો અનુભવ થવો જોઈએ.

જીવનશૈલીમાં થોડાંક પરિવર્તનો પણ વ્યક્તિને કબજિયાતમાં રાહત અપાવી શકે છે. જે નીચે મુજબનાં છે.

- પૂરતા પ્રમાણમાં પ્રવાહી લેવું : સમગ્ર દિવસ દરમિયાન ૧૫-૨૦ ગ્લાસ પાણી પીવું જોઈએ. (1.5 Litre Approx.). જેનાથી કબજિયાત દૂર થવામાં સહાય મળે છે.
- સવારે ઊઠીને પોતાની અંજલિ જેટલું (Approx. 1 glass) પાણી પીવાથી પણ રાહત જોવા મળે છે.
- ગરમ પાણીમાં લીંબું નીચોવીને સવારમાં નરણા કોઠે લેવાથી સારા પરિણામ મળે છે.

- રાત્રે સૂતી વખતે ૧ કપ ગરમ દૂધમાં ૧ ચમચી ઘી નાખીને પીવાથી પણ કબજિયાતમાં રાહત મળે છે.
- ભોજનનાં અડધા કલાક પહેલાં અડધો ગ્લાસ, ભોજનનાં ૨ કલાક પછી ૧ ગ્લાસ પાણી પીવું જોઈએ. આનાથી મળવિસર્જન શક્તિ વધી શકે છે.
- ફણગાવેલા કઠોળનો ઉપયોગ પણ પાચન-શક્તિમાં કબજિયાત દૂર કરવામાં સહાયક છે.
- લીલાં શાકભાજી, બાફેલાં કઠોળ, મગફળી, નાળિયેર વગેરે પણ મલવિસર્જનમાં સહાયક છે. તેનો નિયમિત ઉપયોગ કરવો.
- સલાડ-ગાજર, કાકડી, બીટરુટ, કોથમીર વગેરેનો ઉપયોગ કરવો.
- ફાઈબર યુક્ત (રેસાયુક્ત) ભોજન પણ કબજિયાત દૂર કરે છે.
- મોસંબી, નારંગી, પાકા કેળાં, આમળાં, પપૈયું વગેરે ફળો પણ મલ પ્રવૃત્તિમાં સહાયક છે.
- નિયમિત વ્યાયામ પણ પાચનશક્તિ વધારે છે. તેનાથી પાચકરસોના સ્ત્રાવ યોગ્ય રૂપે થાય છે. જેથી કબજિયાત થતી નથી.
- ઊંઘ ઓછી થવાથી પણ કબજિયાત રહેતી હોય છે. અપૂરતી ઊંઘ પાચનતંત્રમાં ગરબડ ઊભી કરે છે. પૂરતી ઊંઘ લેવી.
- સૂર્યસ્નાનથી પણ કબજિયાતમાં લાભપ્રદ પરિણામ જોવા મળે છે. સૂર્યસ્નાન પછી ઠંડા પાણીથી સ્નાન કરવાથી સારા પરિણામ મળે છે.
- ગરમ અને ઠંડા પાણીમાં વારાફરતી સ્નાન લેવાથી પણ કબજિયાત દૂર થાય છે.
- એરંડભ્રષ્ટ હરડે, પંચસકાર ચૂર્ણ, સ્વાદિષ્ટ વિરેચન વટી વગેરે આયુર્વેદમાં અનેક ઔષધો વર્ણવેલ છે. જે કુશળ વૈદ્યની સલાહ અનુસાર લેવાં. □

(૯) સેવાસદન સમાચાર : સત્સંગ : ભક્તિવેદાંત સ્વામી

ભારતીય સંસ્કૃતિ નદીઓના કિનારે ખૂબ જ વિકાસ પામી છે. વર્ષો પહેલા જંગલોથી વીંટળાયેલા નદીઓના કિનારે હજારો ઋષિમુનિઓએ તપશ્ચર્યાઓ કરીને જે પવિત્ર દર્શન કર્યું તેનું સાક્ષાત્કારી સ્વરૂપ એટલે આપણો હિંદુ ધર્મ.

ગંગાજી, યમુનાજી, નર્મદાજી, સરસ્વતી, સાબરમતી, તાપી વગેરે અનેક પાવનકારી સરીતાઓમાં નર્મદાજી સાધકો અને સિદ્ધોની સાધનાની ભૂમિ તરીકે વિશેષ પસંદગી પામેલ છે. અનેક સાધક પુરુષોએ નર્મદાજીના પાવન કિનારે વૃક્ષોની ઘટાદાર છાયામાં બેસીને પોતાની સાધનાની પૂર્ણાહૂતિ સમાન સિદ્ધ અવસ્થાને પામ્યા છે.

આવો જ કંઈક દિવ્ય ઇતિહાસ છુપાવીને બેઠેલી તીર્થભૂમિ એટલે નારેશ્વર. પૂજ્ય બાપજી શ્રી રંગઅવધૂતજી મહારાજે જ્યાં તપશ્ચર્યા કરીને અલખની આરાધના કરી છે ત્યાં આજે પણ હજારો મુમુક્ષુઓ અલખની આરાધનાનો રાહ પામી રહ્યાં છે.

આ પવિત્ર તપસ્થળીમાં અનેક સાધકો પધારીને નિત્ય સાધના કરતા રહે અને સવિશેષ પ્રભુ સ્મરણમાં નિમગ્ન રહે તેવી મંગલ ભાવનાથી અમદાવાદના સુપ્રસિદ્ધ ડોક્ટર અને પરમભક્ત આદરણીય શ્રી ઈંદુભાઈ દવેએ ‘શ્રીરંગ સેવા સદન’નું નિર્માણ કર્યું છે.

અમારી સંસ્થા શ્રી સ્વામિનારાયણ ગુરુકુલ વિશ્વવિદ્યા પ્રતિષ્ઠાનમ્ - અમદાવાદ દ્વારા વર્ષ દરમિયાન અમદાવાદ ઉપરાંત અનેક વિસ્તારોમાં સતત અનેક સત્સંગ-સેવાના આયોજનો ચાલતાં જ રહે છે. આ સત્કાર્યોને સફળ બનાવવા માટે ખૂબ જ મોટી સંખ્યામાં સ્વયંસેવકો રાત્રિ-દિવસ સેવા પ્રવૃત્તિ કરતા હોય છે.

દીપાવલિના પવિત્ર દિવસોમાં ઉત્સવો સંપન્ન થયા બાદ દરેક કેન્દ્રના મુખ્ય મુખ્ય સ્વયંસેવકોની એક સત્સંગ શિબિરનું આયોજન નર્મદાજીને કિનારે ગોઠવવાનો સંકલ્પ પરમ પૂજ્ય સદ્ગુરુ શાસ્ત્રી શ્રી માધવપ્રિયદાસજી સ્વામીના હૃદયમાં પ્રગટ્યો. આ સમયે સૌ ભક્તોને સત્સંગનો સવિશેષ આનંદ આવે અને તીર્થધામના સાન્નિધ્યનું સુખ પ્રાપ્ત થાય તેવા સ્થળનો પ્રસ્તાવ પૂજ્ય સદ્ગુરુ પુરાણી શ્રી બાલકૃષ્ણ-દાસજી સ્વામીએ મૂકતાં ‘નારેશ્વર’નું નામ જાહેર કરીને આદરણીય ડૉ. શ્રી ઈંદુભાઈ દવે સાથેના પોતાના હાર્દિક સંબંધો જણાવ્યા હતા.

જ્યારે પૂજ્ય બાલકૃષ્ણ સ્વામીએ આ પ્રસ્તાવ ડોક્ટર સાહેબ પાસે મૂક્યો કે તુરત જ તેમણે હરખતા હૈયે આ પ્રસ્તાવને વધાવી લીધો હતો અને ‘શ્રીરંગ સેવાસદન’ને શિબિરના તમામ દિવસો દરમિયાન સંપૂર્ણ રીતે સમર્પિત કરી આપ્યો એટલું જ નહીં આ શિબિર દરમિયાન થયેલો તમામ ખર્ચ પણ તેઓશ્રીએ પોતે જ યજમાન તરીકે ઉઠાવશે તેવી સંતોને લાગણીપૂર્વકની નમ્ર વિનંતી કરી હતી.

કારતક સુદ - ૬ થી કારતક સુદ - ૧૦ દરમિયાન યોજાયેલી આ સત્સંગ શિબિરમાં આવેલા દોઢસો ઉપરાંત ભક્તજનોના હૃદયમાં પણ આ સ્થળની દિવ્યતા જોઈને અત્યંત આનંદ થયો.

શિબિરના તમામ દિવસો દરમિયાન પૂજ્ય સ્વામીજીએ સ્વયં સાધના કરી અને સૌ ભક્તજનોને પણ જપ, સંકીર્તન, સત્સંગ અને સ્તુતિ-પ્રાર્થના દ્વારા ભગવાનમાં જોડ્યા.

(અનુસંધાન પેજ નં. ૧૪ પર...)

આધ્યાત્મિક દષ્ટિએ ગુજરાતમાં શ્રીરંગ અવધૂતજી એક મહાન પુરુષ થઈ ગયા. ચેતનામાં નિષ્ઠા પામેલા મહાત્માઓ જતા નથી રહેતા. શરીર ન હોય તો પણ દર્શન આપે....

આપણું તો એ સદ્ભાગ્ય છે કે આપણે એમને બોલતા, ચાલતા, ફરતા, અહીં સાંભળ્યા છે. ભગવાનની કૃપાથી આ ગરીબ માણસનો પણ ભાગ્યોદય ખરો કે એમનું મિલન થયું.

ગુજરાતમાં ડાકોર વગેરે તીર્થો છે, એની ના નહિ પણ નારેશ્વર તો જીવતું જાગતું તીર્થ છે, ગુજરાતમાં એમને નામથી તો ઘણા જાણતા હતા પણ અંદરના રામથી બહુ ઓછા જાણતા. એમનામાં જે દેવત હતું એનો લાભ ગુજરાતે લીધો નહિ.

પૂજ્ય શ્રીમોટા
સદ્ગુરુ વાકસુધા
પ્ર.આ.ય.પે. ૨/૩

(વધસ્તંભ પરથી ઉચ્ચારેલ વાણી)

“હે બાપ, તેઓને માફ કર કેમ કે,
તેઓ જે કરે છે તે તેઓ જાણતા નથી.”

લુક ૨૩:૩૪